

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Henrici Canisi[i] Noviomagi, Belgæ, Jn Academia
Ingolstadiensi SS. Canonum Profess. Ordinarii & Primarii,
Opera Quæ De Ivre Canonico Reliqvit**

Canisius, Heinrich

Coloniae Agrippinae, 1662

In Tit. XXIV. De Donationibvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62169](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62169)

Habita C. No fil pro patre &c. defendi minimè possit, existimantis beneficium textus nostri etiam convenire studiosis, etiamsi Clerici non sint: siquidem id nullo jure cautum reperitur, neque justa ratio subest, quæ hoc suadeat, *arg. c. 1, §. un. in verbis, cum id non inveniatur, De sup. negl. Pralat. in 6.* & juris regula est: Quæ à jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda, *c. 18, De R. l. lib. 6.* At textus nostri beneficium exorbitat à Jure communi, quod extat. *in l. 1, C. Qui bon ced. p. ff. ergo &c.*

7 Ceterum contra hunc textum nostrum §. un. obijciatur vulgatum illud axioma: Qui non habet in ære, luat in corpore, *per text. in l. fin. D. De in jus voc. in l. Si quis 7. §. 1, D. De jurisd. in l. 4, C. De servis fugit. & in c. 5, §. fin. sup. De dolo, & contum.* Verum nihil movet, cum locum non habeat in obligationibus, quæ ex contractu nascuntur, de quibus in præfenti agimus, sed quæ ex delicto descendunt, sive delictum sit publicum sive privatum, in quo pecuniaria pœna, si qua de jure infligenda venit, in corporalem propter inopiam rei commutatur, *l. 2, §. fin. D. De pœn. & jurib. jam allegat.* Et ratio est, ne delicta impunita maneant, *vulg. l. Ita vulneratus §. 1, D. Ad l. Aquil. c. Vi fama inf. D. Sent. excom.*

8 Unde neque in delictis cessio bonorum locum habet, sicut latè persequitur Covarr. *d. c. 1, num. 8 & Perr. Costal. ad d. l. 7.* Hoc tamen adhibito temperamento, ut in delicto privato pœnæ pecuniariæ commutatio non fiat, nisi volente actore, *d. l. fin. in verbis, ex querelâ;* quia actoris tantum interest, qui fortasse mavult expectare, donec reus sit solvendo, ac proinde actori minimè jus

suum est auferendum, *l. 11. D. De R. l. Ubi verò ex delicto ad publicam vindictam agitur, rectè sit conversio pœnæ pecuniariæ in corporalem, etiam invito accusatore; cum in eorum tantum filii causa vertatur, cui pœna pecuniaria alioqui applicanda erat.*

Illud singulariter observatur in multis, hoc est, in pecuniariis coercitionibus, quæ non ex lege, sed judicis arbitrio pro aliquo delicto imponuntur, *l. Si qua pœna 244, D. De verb. sign. quod videlicet hæc ob pauperitatem in corporalem non mutantur, sed remitti debeant, & ubi remissæ sunt, non amplius exigi possint, licet reus solvendo postea efficiatur, l. 6, §. fin. D. De off. præsid. & l. fin. §. fin. C. De mod. multar. qua à jud. inflig. Similiter ubi pecuniaria pœna semel in corporalem permutata est, ipso quoque jure liberatur reus, nec amplius convenitur, etiamsi postea ditior fiat; cum corporalis pœna loco pecuniariæ succedat, *per text. in l. Sed si 17, §. 6, D. De in jur.**

Postremò ex textu nostro annotandum est, quòd Clericus debitor, qui solvendo non est, prout jam explicavimus, idoneam cautionem præstare teneatur de solvendo, ubi ad pinguiorem fortunam devenit. Idonea verò cautio ea dicitur, quæ sit cum fidejussoribus vel pignoriibus, *l. Si mandatu 59, §. fin. D. Mandati.* Quod tamen ita accipiendum est, si debitor Clericus hæc idoneam cautionem præstare possit; alioqui sufficiet præstare juratoriam cautionem, sicut rectè hic §. un. *Glos. tenet in V. idonea, per textum in c. 7, inf. De donat. inter vir & uxor.* Idem in cedente bonis suis recipiendum est, *ex sententia Gl. & aliorum ad hoc c. nostrum.*

IN TIT. XXIV. DE DONATIONIBVS.

In Cap. Cum dilecti 6.

SUMMARI A.

1. Facti species.
2. Donatio cum suis pactonibus transit ad heredes.
3. Donatio Ecclesie facta, cum pacto solvenda certa pensionis, an revocari possit si pacto non fietur?
4. Quid si vinea donata sit Hospitali, eâ lege ne alienentur.
5. Donationes cur plenissimam recipiant interpretationem.
6. In re scriptis ad beneficia strictior facienda est interpretatio.

7. Cur in contractibus plena, in testamentis plenior, in beneficiis plenissima interpretatio sit adhibenda.

Duo ex hoc Cap. noranda occurrunt: unum, quòd rei donatæ Ecclesie, vel alteri pio loco, adici possit à donatore pensio sive aliud onus ex solvendum. Alterum est, quòd donationes plenissimam interpretationem recipiant.

Facti speciem hanc statuasimus Titius cuidam Ecclesie fundum suum Tusulanum donavit, deinde paulò post in eodem instrumento fundum

Scm.

Sempronianum; hac tamen lege, ut Ecclesia singulis annis sibi solveret decem pensionis nomine: quæ si minimè solverentur, penes eundem Titium esset, fundum redigere in forestam, hoc est, in silvam venationi aptam. Accidit verò, quòd defuncto Titio successerit Alanus ejus filius; qui cum pensio sibi non præstaretur, utrumque fundum in forestam convertere voluit. De quo consulens S. Pont. mandat hoc textu nostro duobus Abbatibus, delegatis in hac causa iudicibus, ut pro Ecclesia sententiam ferant, remotà appellatione: siquidem clausula solvendæ pensionis adjecta, non ad utrumque fundum, sed ad posteriorem tantum, id est, Sempronianum referenda est; quia in contractibus, ut subdit Pontifex, plena, in testamentis plenior, in beneficiis quoque plenissima est interpretatio adhibenda.

Ubi in primis sciendum est, quòd, etsi Titius sibi solvendam pensionem pactus fuerit, suppresso nomine heredis, non minus tamen ea ad Alanum heredem suum pertineat. † Cum enim donatio contractus sit instar aliorum contractuum, cum suis conditionibus in heredes transit, l. 2, § 1, C. De cond. ob caus. dat. juncto § 2, Inst. De perpet. & tempor. act. § 1, Si hominem 7, § 1, D. Depositi; quia in dubio nobis & heredibus nostris censetur pacisci, l. Si pactum 9, D. De probat. & presump. § 1, Si necessarius 8 § 4, D. De pig. act.

Cæterum quod ad primum singulare hujus textus nostri attinet, ideo subsistit conventio pensionis solvendæ rei donatæ adjecta, quòd quilibet in contrahendo potest legem, quam velit, rei suæ dicere, l. In traditionibus 4 8, D. De pactis, l. Legem 10, C. eod. § 1, 3, C. De contrah. empt. & vend. etiam si res in Ecclesiam transeat, text. h. §. un. & in e. 4, inf. De cond. appof. Verum in huiusmodi conditionibus discrimen aliquod constitnendum est inter pactum simpliciter conceptum, videlicet, ut Ecclesia pensionem, vel aliud onus solvat; & pactum illud, quod præterea habet adjectam clausulam commissi hanc, vel similem, Et si pacto satisfactum non erit, res donata ad donatorem vel alium revertatur: ut priori specie, si pactum non servetur, nihilominus res donata repeti non possit, sed agatur ad impletionem modi sive oneris adjecti, d. e. 4, & facit l. Maria 4 4, D. De manumiss. testam. Alterâ verò specie, si pacto non steretur, res donata Ecclesie vel alteri pio loco auferatur, & donatori, vel quem donator nominaverit, applicetur, d. e. 4 § 1, 2, C. De condit. ob caus. dat. Idem in legatis, quæ piis locis relicta sunt, omninò retinendum

est, per d. jura. Quin hæc eadem rectè transferuntur ad Collegia Theologorum, Jurisconsultorum, sive alterius Facultatis, ubi scilicet his aliquid donatum vel legatum est, ut inde adolentes vel Professores sustententur. Nam tamen si hic modus adjectus non servetur, non tamen idcirco donatum vel legatum revocari poterit, sed agatur ad impletionem modi; nisi, ut in altera specie dictum est, adjecta sit clausula commissi, arg. distorum jurium. Ratio diversitatis hæc est, quòd in priori specie donatio sive legatum non principaliter relicta sit propter onus adjectum, sed pietatis causa in Deum, vel in Remp. ac proinde etiam cessante præstatione oneris adjecti, nihilominus durat affectio donatoris pia; unde merito non ad revocationem, sed ad impletionem agitur. At in posteriori specie, ubi clausula commissi apposta est, aperte constat de mente donatoris sive testatoris, quòd velit avocatum donationem, si oneri adjecto non satisfiat; ideoque illi parendum est, ut scilicet hoc casu res donata vel legata revocetur, text. h. §. un. & in d. c. 4, juncta l. Semper 3 4, D. De R. l. l. Non aliter 6 9, D. De legat. 3.

Hinc facilis responsio est ad quæstionem propositam ab Imola hic num. 12. in vinea donata Hospitali, ea lege, ne possit alienari, sed perpetuè conservetur in ulum pauperum, an, si Hospitalis eamdem vineam postea alienaverit, competat donatori actio ad repetendam vineam? Et non competere liquet, nisi adjecta sit clausula commissi, secundum ea, quæ jam dicta sunt. Quare & hic observandum est, quòd, etsi Justinianus in l. fin. C. De revocat. donat. inter ingratitudinis causas & hanc referat, quando quis conditioni aut modo adjecto donationi non satisfiat, hoc pertrahendum non sit ad donationem factam Ecclesie, aut alteri pio loco, sine respectu Reipubl. factam, per ea, quæ sup. diximus.

Quòd verò ad alterum singulare text. nostri, quo dicitur, beneficia sive donationes recipere plenissimam interpretationem; id accidit ex præsumpta mente ipsius donatoris, qui sicut nullo cogente jure, sed mera liberalitate ductus exercuit donationem, l. Donari 2 9, in pr. D. De donat. ita quoque in dubio censetur sustulisse omnem interpretationem, qua restringi sive onerari possit donatio. Quòd sit, ut clausula pensionis solvendæ in fine instrumenti apposta non ad priorem, sed ad posteriorem donationem, cui adnexa est, referatur, hoc text. nost. §. un.

B b

Sed

Sed his obicitur textus in l. 1, C. De lib. prater. vel exhered. & in c. Secundo 41, § un. sup. De appellat. quibus locis clausula in fine posita ad omnes præcedentes articulos pertinet. Verum nihil obstat, cum nõ de donationibus, de quibus nostra disputatio est, agant, sed de aliis clausulis ultimæ voluntatis, & rescriptorum Principum, de quibus vide latius Bart. ad l. Talis scriptura 30, D. De leg. & fideicom. lib. 1, & Felin. ad c. Causam 18, sup. De rescript. Itaque, ut in proposito argumento persistamus, donationis plenissima interpretatio est, maxime verò in beneficiis Principum, l. 3, D. De const. Princ. & c. Olim 16, inf. De verb. sign. quatenus scilicet jus concedentis concernunt, non si alterius præjudicium: nam hoc casu beneficium Principis strictissime accipitur, cum semper intelligatur in beneficiis Principum, ne alteri noceant, text. singularis in l. 4, C. De emanc. liber in l. 2. §. 10, & §. 6, D. Ne quid in loco publ. & in c. Super eo 15, sup. De off. & potest. jud. deleg. & in c. Licet 12, sup. De off. jud. ord. Quod & notandum est in privilegiis, quæ ita accipienda sunt, ut alteri non præjudicent, c. 3, inf. De decimis & c. Recepimus 8, inf. De privil. licet, ut antè dictum est, quoad jus concedentis plenissimam interpretationem recipiant,

per text. in d. l. 3, & in c. Quia circa 22, & ibi Panorm. num. 3, inf. De privil.

Illud verò singulariter receptum est in concessionibus & rescriptis ad beneficia Ecclesiastica obtinenda, quod strictior in his fiat interpretatio, cum sint ambitiosa, per text. in c. 4, in pr. De præbend. & dignit. lib. 6, Ut hinc non valeat interpretatio beneficii Ecclesiastici ab eo facta, quia aliud beneficium, licet modicum, possidet, nisi motu proprio beneficium à Sede Apostolicâ sit collatum, c. Si motu 32, in pr. eod. tit. De præbend. in 6.

Porrò quod in fine textus nostri subiicitur, quod in contractibus plena, in testamentis plenior, in beneficiis quoque plenissima interpretatio sit adhibenda; hujus rationem hanc reddunt Dd. quod cum contractus soleant esse ultrò citroque obligatorii, l. Labeo 19, D. De V. S. idcirco conservandæ æqualitatis gratiâ nec nimis strictam, nec nimis largam, sed plenam tantummodò interpretationem admittant; in ultimis verò voluntariis, quia favorabiliores sunt, c. fin. sup. De sent. & re jud. & l. Si pars 10, in pr. D. De inoff. testam. Junge l. In testamentis 12, & qua ibi latissime tradit. Hieron. Cagnol. De R. l. plenioris interpretationem recipiant. De beneficiis jam antè dictam est.

In Cap. ultimum.

SUMMARIA.

1. Donatio semel perfecta regulariter revocari nequit.
2. Exceptis quatuor casibus & causis ingratitudinis.
3. Donatarius an & quatenus ad antidota teneatur.
4. I. causa, Si donatarius donatori impius manus injecerit.
5. Quid si impios pedes intulerit?
6. In poenalibus non fit extensio.
7. Non refert, per se an alium quis manus injecerit.
8. Quid si, cum in Titium manum duceret, in donatorem casu impegerit?
9. II. Si donatorem atrocibus injuriis affecerit.
10. An sufficiat una & atrox injuria?
11. III. Si donatori grave damnum intulerit.
12. Quid si tentaverit tantum inferre?
13. In delictis an solus conatus puniendus.
14. IV. Si vita donatoris fuerit insidiatus.
15. V. Si legem donationi appositam non impleverit.
16. Dictio, tantummodò, similes casus non excludit.
17. VI. Si donatori egeni negaverit alimenta.
18. An collator beneficii Ecclesiastici possit collationem

revocare ob ingratitudinem

19. An donatio remunerationis causâ sit revocabilis ob ingratitudinem donatarii?
20. An conveniri possit, ne revocetur donatio?
21. VII. Si donatori liberi supernascentur.

TEXTUS hujus Cap. ingratitudinis causas enumerat, ob quas donatio alteri facta jure possit revocari, & convenit cum l. fin. C. De revoc. donat. Quatuor autem ingratitudinis causæ hoc textu recensentur; verum Justinianus in d. l. fin. quorundam adiecit. Extra ingratitudinis causas, sunt Doctores, qui duos alios modos adferunt revocandæ donationis, ita ut donatio ex septem causis possit revocari, quos sigillatim & ex ordine proponemus & excutiemus.

Illud initio præmittentes, quod donatio semel à perfecta regulariter revocari nequeat, ne quidem rescripto Principis, l. Si donationem 5, C. De revoc. donat. Dicitur verò perfecta donatio, cum donator voluntate suam scripto vel sine scripto declaravit, etiam nullâ traditione vel stipulatio-

ne intercedente: nam hodie ex Justiniani Constitutione etiam nudo consensu perficitur donatio, agique potest ad rei traditionem, si ea nondum facta sit, text. est in l. Si quis argentum 35, §. fin. C. De donat. §. 4, Instit. eod.

2 Hinc igitur excipiuntur quatuor casus, hoc text. nost. quibus perfecta donatio recte revocatur. Primus est, si donatarius impias manus in donatorem iniecerit: secundus, si donatorem injuriis atrocibus affecerit: tertius, si grave damnum rebus donatoris intulerit: quartus, si periculum vitæ donatoris struxerit. Horum autem omnium ratio est, magna ingratitude, quâ donatarius pro beneficio maleficio rependit, & consequenter ostendit se indignum beneficio, d. l. fin. vers. ex his enim. Nam & ex iisdem causis vasallus feudo suo privatur, tit. 24, §. 2, lib. 2, Feud.

3 Dixi, quod maleficio rependat; nam ingratitude illa, quâ immemores sumus beneficii recepti, aut illud non recompensamus, non est causa revocandæ donationis, quemadmodum expressè innuit Justin. in d. l. fin. in verbis, ex his enim tantummodo causis. Neque ulla lex est, aut ratio, quæ donatarium ad antiddicta, id est, remunerationes obliget; alioqui non esset simplex donatio, de quâ in præsentia agimus, sed magis effectus datio ob causam, de quâ agitur sub tit. Cod. De condict. ob causam. dat.

Neque novet responsum Ulpiani in l. Sed & si lege 25, §. 11, vers. nec si donaverint D. De hered. per. ubi vult Ulpianus donatarium naturaliter obligatum esse donatori ad remunerandum; quia non loquitur de naturali obligatione, quæ ex conventionem sive expressâ sive tacita descendit, sed de instinctu quodam naturali, quo solemus iis benefacere, qui de nobis sunt bene meriti, sicut rectè ibidem interpretatur Accursus.

4 Itaque ut ad causas ingratitude regrediamur, exemplum primæ causæ sit, si donator à donatario sustibus vel alio instrumento sit cæsus: si quidem hæc magna & atrox injuria est, l. Prator edixit 7, §. fin. cum l. seq. D. De injur.

5 Sed quid, si donatarius impios pedes intulerit donatori? Idem obtinere censet Franc. Ripa ad d. l. fin. q. 12, ubi refertur Card. & alios ita communiter sentire ad hunc text. nostr. quorum sententiam confirmat textus in l. Quâ actione 7, §. 1, D. Ad L. Aquilianam: quia, ut rectè animadvertit Ripa, jura potius considerant effectum illatæ injuriæ sive violentiæ, quàm modum inferendi injuriam. Eadem interpretatio adhibetur in can. Si quis suadente

xxix. q. 4, ubi per manus violentas in Clericum, vel Monachum, intelliguntur etiam pedes, per Glof. ibidem in V. manus, & Mart. Navar. in Manuali c. 27, num. 77. † Quamvis aliâs juris sit ordinarii, quod in pœnalibus non fiat extensio, sed potius pœnalia restringantur, c. Odis 15, c. In pœnis 49, De R. l. lib. 6, & quod eleganter respondit Jurisc. interpretatione legum, in quibus, pœnæ molliendæ sunt potius quàm asperandæ, text. est in l. 4, D. De pœn. Unde si donatarius tantum elevaverit manum, ut percuteret, non putarem donationem idcirco posse revocari, quia textus noster & d. l. fin. considerat ipsam injectionem, quæ re ipsa facta est; ac proinde dilatarî non debet extra casum suum, per jura jam allegat. Et tamen si is, qui, manum adversus aliquem elevavit, injuriarum actione conveniri possit, ex responso Ulpiani in l. Item apud Labonem 15, §. 1, D. De in jur. non tamen ad eum effectum, ut donatio facta donatario ob id possit revocari, per text. in d. l. fin. in verbis, ex his enim tantummodo causis, C. De revoc. donat. licet aliter sentire videntur Ripa ibid. quest. 14, Quâ ratione nec ob solam lacerationem vestium donatoris revocabitur donatio, quia si hæc laceratio alioqui atrocem injuriam in se contineat, per text. in l. Sed est questionis 9, in princ. D. De injur. nam non omnis atrox injuria revocationem donationis meretur, sed quæ in hoc c. nost. & d. l. fin. expressè continetur.

Nihil verò interest, utrum quis per se vel per alium impias manus in donatorem conjecerit, per text. in c. 6, §. ult. inf. De sent. excom. in l. Non solum 11, in pr. D. De in jur. §. 1, §. 12, D. De vi & de vi arm. juxta juris regaliam. Qui facit per alium, est perinde, ac faceret per seipsum, c. 72, De R. l. lib. 6.

Elegans hic quæstio incidit, utrum, si donatarius, cum manum in Titium duceret, in donatorem casu impegerit, revocari ob id possit donatio? Et viderur, quod sic, per text. in l. Eum qui 18, §. 3, D. De in jur. Si injuria, inquit textus, mihi fiat ab eo, cui sum ignotus; aut si quis putet me Lucium Titium esse, cum sim Gajus Sejus, præ valet quod principale est, injuriam mihi eum facere velle: nam certus sum ego, licet ille putet me alium esse, quàm sim, & idcirco injuriarum habeo actionem. Quem text. transferunt Dd. etiam ad homicidam, qui errore lapsus alterum, non inimicum suum, sed alium occidit, quod is nihilominus teneatur nec liberetur à pœnâ homicidii, sicut videre est apud Gomez, Var. resol. lib. 3, c. 3,

num 34. Contrarium verò sentit Ripa ad d. l. fin. q. 21. per eundem text. qui requirit, quòd donator ab ingrato donatio sit percussus. At verò donatarius ingratus dici non potest, ubi per errorem deliquit in donatorem, cum animus non habuerit eum percutiendi: si quidem voluntate & proposito distinguantur peccata. e. *Voluntate* 54, in pr. inf. De sent. excomm. Et l. *Qui injuria* 33, in pr. D. De furt. Quæ sententia verissima est.

Neq̄ obstat text. in d. § 3. quia injuria cum delictum privatum sit, sufficit animo deliquisse, etiam si in persona erratum sit. In nostrâ autem questione præter delictum requiritur & ingratitudo in donatorem. Neque, quòd de homicida dictum est, expediti juris est, cum sint, qui contrarium teneant, & quidem communiter, ut ex alio testatur Jul. Clar. in §. *Homicidium* num. 6, & Soar. in addit. ad Gomez d. loco. Putat enim hoc casu pœnam homicidii non ordinariam, sed extraordinariam, id est, mitiorem imponendam esse, ed quòd reus alium occidendo per errorem, non habuerit animum occidendi, qui omnino requiritur in homicidio, ut pœnæ ordinariæ sit locus, l. 7, D. Ad L. *Corn de sicar.* Quæ certè sententia æquior est, inspectâ hujus temporis consuetudine, qua non solet jus imponere pœnam homicidii, nisi re ipsa occiderit. At verò de juris rigore ordinaria pœna plectitur non solum is, qui occidit, verùm qui occidendi animo alium persequitur, §. 6, *Inst. De publ. judiciis.*

9 Secunda causa revocandæ donationis est, si donatarius donatorem atrocibus injuriis affecterit, textus hic, Et in d. l. fin. C. De revoc. donat. Intellige de de verbalibus injuriis; ut ita hæc causa distingatur à præcedente, quæ de reali injuria loquitur: nam alioqui atroces injuriæ etiam re ipsa inferuntur, §. 10, *Inst. De injur. Et d. l. 7, §. fin. D. eod.* Atrox autem injuria ex tribus æstimatur: vel ex persona injuriam passi, vel ex tempore sive loco, vel re ipsa. Ex persona, exempli gratia, si magistrati injuria fiat, aut viro senatorii ordinis, à persona humili; vel si parenti patronove à liberis vel libertis. Tempore sive loco, si cui in foro vel in theatro vel in conspectu Prætoris injuria inferatur. Re, si pugno aut alio instrumento quis lædatur, d. §. 10, Et d. §. fin.

10 Sed an una & sola atrox injuria, quæ verbis committitur, sufficiat ad revocandam donationem? Quod non existimo, cum text. *communiter*, Et in d. l. fin. C. De revoc. donat. loquatur de atrocibus injuriis, & sic utatur plurali numero; plura-

lis verò numerus duas ut minimum vices requirat, l. *Vbi numerus* 12, D. *de subj. Et l. inter illam* 217, §. un. D. De verb. sign. Accedit, quòd pœna interpretatione potius emollienda sint, quàm exasperanda, l. *pen. D. De pœnis* Unde ad revocandam donationem una injuria, licet atrox, non sufficit, sed ut minimum geminata requiritur. Quod & observandum videtur in injuria à vasallo illata domino suo, ut si ea verbis facta fuerit, geminata ut minimum exigatur ad repetendum feudum, cum etiam text. in *tit. 24, §. 2, lib. 2, Feud.* plurali numero utatur. Nec movet, quòd in injuria, quæ re inferitur, unus actus sufficiat, ut constat ex *causa* 1, 2, 3, Et 4, hujus text. nostri, quia injuria, quæ re inferitur, magis deliberato animo fit, quàm quæ verbis; cum hæc plerumque in consulto calore effundantur, facit textus in l. un. C. Si quis Imperatori maled. Atque hæc rectè dicuntur, quòd attinet ad revocandam donationem, vel feudum: nam quoad injuriarum actionem, ea semper intentari potest, etiam ob unam & simpliciter injuriam; contra donatarium vel vasallum, per text. in l. 5, C. De injur. Et in l. *Item apud Labeanum* 15, §. 27, D. De injur. cujus pœna est, quanti injuriam passus eam æstimaverit, juxta moderationem tamen ipsius judicis, §. 9. *Inst. De injur.* Et hoc, si civiliter agatur: si criminaliter, extraordinaria pœna reo irrogatur, §. 11. *jam d. tit.*

Sed ad tertiam causam revocandæ donationis transiamus, quæ hæc est, si donator grave damnum passus sit à donatario, text. hic, Et in d. l. fin. C. De revoc. donat. Quod tamen judicis arbitrio est relinquendum, qui æstimare debet, quale dicatur grave damnum, sicut ex Joan. Andr. tradit hic Ant. de Butrio Et sequitur Ripa ad d. l. fin. q. 24, Etenim cum æstimatio ejus à jure definita non sit, recurritur ad arbitrium judicis, sicut accidit & in aliis casibus, per text. in l. 1, §. fin. D. De jure delib. in l. 1, §. 1, D. De fruct. Et expil. in cap. 4, sup. De off. Et possi. jud. deleg. in cap. fin. sup. De transact. Et in cap. Peruenit 17, inf. De sent. excomm. Ex quibus juribus hæc generalis sententia eruitur, quòd ea, quæ certo modo à jure definita non sunt, censeantur relicta arbitrio ipsius judicis, ut is, inspectis circumstantiis personarum & causæ, modum statuat.

Sed quæstionis est, An etiam donatarius hæc pœnam incurrat, si tentaverit tantum inferre damnum? Quod videtur prima fronte, propter textum nostrum, dum his verbis utitur, inferre

presumpserit, quæ conatum denotant, etiam si effectus subsecutus non sit, ex sententia Panormit. hic sub num. 2. Idem videtur probare textus in Auth. *Quod mater C. De revoc. donat.* in verbo, *mollitus*. Verum melius & æquius est, hoc casu damnatum non ex solo proposito, sed simul ex eventu æstimandum esse, per text. in d. l. fin. dum inquit, *vel iactura molem ex insidiis suis ingerat*, quæ verba utique effectum denotant. Quare hic textus similiter ita exaudiendus est, ut, quod hic obscurius dictum est, declarationem recipiat à jure simili, per text. in c. 1, §. 1, inf. *De nori oper. nunt.* Nam & alias in dubio verbum *presumpserit* cum effectu accipitur, ut in cap. 8, §. 1, in verbis, *celebrare presumpserit*, sup. *De dolo*, & *continuum* in cap. 7, §. 11, ibi, *copulare presumpserit* inf. *De eo, qui cog. cons. uxor sua.* Eadem interpretatio retinenda est in d. Auth. *Quod mater*, in verbo, *mollitus*, sicut rectè censet Ripa ad d. l. fin. *quæst. 25.* Facit quod eleganter inquit Ulpian. in l. 1, §. fin. *D. Quod quisque jurus*, &c. quod enim, ait, obfuit conatus, cum injuria nullum habuerit effectum; Ex. ceptis tamen atrocioribus delictis, in quibus quandoque solus conatus sumitur, velut in l. *Si quis 5. C. De Episc. & Cler.* in l. *Quisquis 5. in princ. C. Ad L. lul. majest. in l. 1. D. De L. Pomp. de par. ric. & in §. 6. Instit. De publ. jud. de quibus latius in *Glof. & apud Dd. ad d. l. 5. C. De Episc. & Cler.* Verum id sit, quia lex directè etiam solum conatum coerceret, aliàs contrà in dubio, ut antè dictum est.*

14 Quarta causa revocandæ donationis est, si donatarius vitæ donatoris fuerit infidius, text. hic & in d. l. fin. nam & hæc legitima exheredationis causa est, c. 3, §. 5, Nov. 115. item privationis feudi, tit. 24, §. 2, lib. 2, Feud. Hæc accipienda est, licet mors non sit subsecuta: siquidem in periculo vitæ is dicitur versari, cui mors probabiliter imminet, non cui jam mors illata est, cum post mortem cesset periculum vitæ Ex quo fit, ut, si donatarius laboraverit tantum in instruendis insidiis, nondum tamen actu struxerit, quod donatio hæc ob causam revocari non possit, sed illud obtineat, quod ex Ulp. antè recitavimus, *quid enim obfuit conatus*, &c. Atque hæc sunt causæ revocandæ donationis hoc textu nostro expressæ. Qui tamen nos movere non debet, quod dicat de rigore juris hæc revocationem fieri, quasi de æquitate secus sit; sed intelligit rigorem juris scriptum, quod æquitate non scriptæ semper est præferendum, c. fin. sup. *De transact.* & l. *Prospexit 12, D. Qui & quibus manusi.*

His quinque revocandæ donationis causa adjicienda est ex d. l. fin. *C. De revoc. donat.* cum scilicet conditioni vel modo adjecto donationi non est paritum sive iatisfactum per donatarium; v. g. ut Romam eat, vel pensionem præstet singulis annis. Idque verum est in donationibus privatorum; diversum verò est, si Ecclesiæ vel alteri pio loco, sive Reip. facta sit, sicut sup. eod. ad c. 6, latius demonstravimus.

Et licet Justinianus in d. l. fin. apertè constituerit, non aliter revocari donationem, quam ex quinque causis supradictis; non tamen in eo persistunt Dd. nostri, sed duas alias adiciunt: unam, si donatarius denegaverit alimenta donatori egestate laboranti; alteram, si donatori post donationem factam liberi nascantur. Nec obstat d. l. fin. *tantummodò in d. l. fin.* quæ licet taxativa sive restrictiva sit, similes tamen casus non excludit, ex Dd. sententia, & probat text. in l. *Ob as alienum 12, C. De pradiis*, & *aliis reb. minor junctiâ l. Lex qua 22, C. De adm. tut. vel curat.* & *facit text. elegans in tit. 24, §. 2, lib. 2, Feud.* Quod tamen ita est exaudiendum, ubi de ratione legis constat; tunc enim licitè ad similes & majores casus transitur: per text. in d. §. 2, & in l. *Non possunt 12, cum l. seq. D. De legib.*

Itaque cum Justinianus in d. l. fin. revocandæ donationis hæc rationem adferat, ne donatoris frugalitati irrideatur à donatario; ob eandem rationem æquum certè est, ut, si donatarius non succurrat donatori egestate presso, revocari possit donatio: cum necare cenescatur is, qui alimenta non ministrat. l. 4. *D. De agnos. & alien. lib.* Et quamvis hæc lex 4 intelligatur de parentibus, qui naturali jure obligati sunt ad alimenta præstanda liberis, l. fin. §. 5, *C. De bonis qua liberis*, &c. tamen æquitate juris Canonici hæc nostra sententia juvatur in can. *Pasce 21, dist. 86.* Quisquis (inquit textus) pascendo hominem servare poterat, si non pavisti, occidisti. Atque hæc conclusionem receptiorem esse, & æquorem testatur Jul. Clarus in §. *Donatio quæst. 43, vers. quid ergò*, eamque sequitur Ripa ad d. l. fin. *quæst. 42. quem latius consulta.* Quam & notandam censet Panorm. hic num. 3. pro mulieribus, & maxime senibus, qui sæpè donant omnia fermè bona sua, & tandem negliguntur à donatario; quod scilicet propter alimenta subtracta revocari possit donatio. Quod tamen ita accipiendum puto, ut hoc casu non tota donatio, sed pro quantitate alimentorum repetatur, hæc ratione ductus: nam certum est donato-

remante donatæ rei traditionem non teneri ultra, quam facere possit, hoc est, deducto eo, ne cogeatur, l. Cum ex causa 10. D. De re iudic. iuncta l. In condemnatione 173, in pr. D. De R. l. ergo nec post traditionem factam tenetur donatarius, nisi quatenus donatoris alimenta desiderant, facit text. in c. Nobis 25. in §. fin. inf. De iure patron. Arque hæc de alimentis à donatario non præstitis ipsi donatori; delibris post donationem susceptis dicam inferius.

18 Sunt autem prius quædam quæstiones dissolvendæ & removendæ: quarum prima hæc est, ¶ An collator beneficii Ecclesiastici possit collationem revocare ob ingratitudinem ejus, cui collatio est facta? Et rectè respondet Panorm. hic sub num. 9. quod non: cum collatio beneficii Ecclesiastici ex necessitate officii fiat, per text. in c. 2. §. 1. sup. De concess. præbend. ac proinde donatio dici non possit, cum hæc jure non cogente fiat, l. Donari 29 in princ. D. De donat.

19 Cui altera affinis accedit quæstio, An donatio remunerationis causâ facta, propter ingratitudinem donatarii revocetur? Et verius est, non revocari, cum ea non tam donatio sit, quam remuneratio sive compensatio accepti beneficii, l. Aquilius D. De donat. & l. Sed & si lege 25 §. 11. D. De hered. pet. Panorm. hic num. 11. & Felin. d. c. 13. num. 12 sup. De iud. Quod tamen eatenus verum est, quatenus remuneratio donationis intra legitimum modum remunerationis consistit; cum sit quædam concurrentem quantitatem, vel æstimationem, l. 4. C. De compensat. Quare in eo, quod legitimâ subductione factâ compensationem excessit, revocabitur propter ingratitudinem.

20 Tertia quæstio est, Utrumne conveniri possit inter donatorem & donatarium, ne propter ingratitudinem donatio revocetur? Et certum est, conveniri non posse, eò quod hujusmodi conventionem donatarius ad delinquendum in vitaretur, per text. in l. Si unus 27 §. 3. cum §. seq. D. De pactis. in l. 5. in pr. D. De pact. dot. & in l. Generaliter 26 D. De verb. obl. & ita v. d. hic communiter, teste Ant. Gomezio Var. resol. tomo 2. c. 4. sub num. 14. & susè persequitur Ripa ad d. l. fin. quæst. 24.

21 Cæterum ex hoc textu nostro notandum est, jus revocandi donationem ad heredem donatoris non transire, sed cum morte ipsius expirare; quemadmodum nec contra heredem donatarii competit ex Justiniani Constit. in d. l. fin. C. De revoc. donat. Et ratio est, quia hoc jus revocandæ donationis vindictam continet, propter illam in-

juriam donatori, d. l. fin. vers. ex his enim tantummodo causis: at verò vindicta injuriæ neque heredi, neque in heredem competit, §. 2. Inst. De perpet. & temp. act. & l. Injuriarum 13. in pr. D. De injuriis. Nisi donatarius artibus suis iudicium contra se instituendum differri procuraverit, tunc enim & in heredem hoc iudicium competit, per text. in l. 10. §. fin. D. Si quis cause in iud. sist. causâ factâ, non obtem. Idem quoad heredem donatoris restringunt communiter Dd. quando ipse donator scivit donatarium erga se ingratum fuisse, non si ignoraverit; idque indicat textus noster, in V. tacuit: cum is non censetur tacere, qui ignorat, cur taceat: & ibidem tradunt Joan. Andr. Imola & communiter Dd. teste Panorm. jam d. loco.

Restat, ut dispiciamus de revocandæ donationis, quâ & revocari donationem antè factam supra diximus. Probat id ipsum textus in l. Si numquam 8. C. De revoc. donat. qui textus etiam de donatione patroni in libertum facta loquitur; optima tamen ratione transfertur ad donationem à parentibus factam extraneo, sicut latè docet Tiraquel. ad d. l. 8. in præfat. circap. & Ant. Gomez. cit. loc. num. 10. ubi & receptam apud Dd. hanc sententiam asserit. Quæ hac ratione nititur, quod scilicet hæc donatio ex tacita & præsumpta voluntate donatoris præsumatur habere annexam hanc conditionem, nisi liberi nascantur: cum verisimile sit, donatorem, si putasset se habiturum liberos, hos minimè postposuisse extraneis, sed omni modo eos prætulisse, arg. textus elegantissimi in l. Cum acutissimi 30. C. De fideicom. in l. Cum avus D. De condit. & demonstr. & in l. Generaliter 6. §. fin. C. De instit. & substit. Dixi, extraneo, id est, non descendenti: nam si alteri ex liberis descendenti facta sit donatio, tota non revocatur, sed tantum quoad legitimam liberorum subsidium, id est, quoad legitimam suam, l. 1. & tota sit. C. De inoffic. donat. nam hac specie cessat prædicta ratio. Quare & idem iuris erit, si donatio fuerit facta extraneo, sed liberis donatoris superstitibus, quod scilicet hæc donatio non retractetur, nisi quoad legitimam liberorum, per text. in d. l. 8. C. De revoc. donat. quia & hoc casu cessat prædicta ratio. Unde sit etiam, quod si donator tempore donationis cogitaverit de futuris liberis, donatio quoque non revocetur, sed liberi subsequentes recurrere debeant solummodo ad querelam inofficiosa donationis, ut legitimam suam consequantur, sicut eleganter tradit Tiraq. ad d. l. 8. in præfat. num. 63. utpote cessante ratione legis cessat ipsa lex, l. 6. §. 1. D. De iure patron. Et, quod dona-

donatio facta extraneo revocetur per nativitatem liberorum, usque ad eod obtinet, etiamsi ea Ecclesia facta sit, per text in can. *fin. xy. q. 4.* ubi in fine, inquit, textus: in potestate habebat Episcopus non reddere, (scilicet res donatas Ecclesia) sed jure fori, non jure poli, id est, cœli. Quasi in foro exteriori hæc donatio revocari non possit, sed bene

quoad conscientiam; quod certè valdè torquet Dd. uti videre est apud Did. Covarr. & quos ipse citat lib. 1. *Var. resol. c. 19. num. 5.* sed puto jure poli accipiendum esse, propter vitandum scandalum, quod, nisi redderentur res donatæ, imminebat Ecclesie donatarie, sicut ex verbis Gratiani d. can. *fin. subjectis colligitur.*

Ad Tit. XXV. De peculio Clericorum, vide Summam Juris Canonici, lib. 1. tit. xxxi. & quæ dicuntur ad Tit. seq.

IN TIT. XXVI. DE TESTAMENTIS ET ULTIMIS VOLUNTATIBUS.

SUMMARIA.

1. Testamentum undè dictum.
2. Testamentum quid.
3. Testamenti factio cuius sit juria.
4. Hereditatem vel aliam rem ex testamento quasitam an Princeps auferre possit?
5. Testamentum semper est revocabile.
6. An & testator jura veris se nolle revocare vel mutare voluntatem suam?

Varia hoc Tit. traduntur, quæ vel jure civili prodita non sunt, vel ab eo planè dissentiant, aut certè sunt singularia: ideoque non inanem operam lusuri sumus, si singula diligenter, & quantum fieri potest, accuratè explicemus. Itaque cum inscriptio hujus Tituli duo contineat, testamenta scilicet, & voluntates; per testamenta intelligit, ubi quis scripto, vel non scripto, id est, per nuncupationem heredem directò instituit; ultimam voluntate codicillos, & donationem causam mortis complectitur. Nam tamen si testamentum etiam ultima voluntas sit, nihilominus voluit hic §. Pont. specialem ejus mentionem facere, quòd testamentum sit potissima & præcipua ultima voluntas, de qua passim hic tractatur.

Igitur testamentum, si notionem ejus spectes, deductum est à testatione mentis, auctore Justiniano, tit. *Instit. De testam. ordin. §. 1.* non quòd vox testamentum ex his duabus dictionibus constaret (siquidem vox simplex est, non composita) sed quòd derivata sit à testatione, cui vocula *mentis* adjecta est, majoris declarationis causam: quasi dicere voluerit Justinianus, testamentum ex eo appellatum esse, quòd sit testatio mentis sive voluntatis nostræ. Quod idem contingit & in novatione, quæ auctore Ulp. in l. 1. *D. De novat.* similiter dicta est à nova obligatione; cum tamen &

novationis nomen sit simplex, à novo deductum: sed obligationis verbum additum fuit apertioris significationis gratiâ. Hæc idcirco adfero, ut Imp. nostrum Justinianum vindicem ab eorum injuria, qui testamentum à testatione mentis non magis deduci putant, quàm calcamentum, salamentum, & ornamentum; sed falluntur, cum his repugnet significatio mentis.

Quoad definitionem sive descriptionem testamenti attinet, hanc tradit Modestinus in l. 1. *D. Qui testam. fac. poss.* quòd sit voluntatis nostræ iusta sententia de eo, quòd quis post mortem suam fieri velit. Quæ definitio nonnullis imperfecta videtur, eò quòd & codicilli eadem contineri videantur. Sed facilè excluduntur per voculam, *iustam*, id est, solemnem, videlicet septem testibus adhibitis, unicoque contextu factam, & c. de quibus d. tit. *Instit. De testam. ord. & in l. Hac consultiissima 21. in pr. & passim C. De testam.* Nam & Papinianus in l. 1. *D. De injusto rup. irr. facto test.* testamentum non jure factum interpretatur, in quo solemnia deficiunt: ita quòd testamentum injustum sive non jure factum, & non solemne pro eodem accipiantur. Ut hinc rectè codicilli ab hac definitione excludantur, quia nullam solemnitatem desiderant, §. *fin. Instit. De codicil.* tamen si in illis conficiendis quinque testes intervenire necesse sit, ut est text. in l. *fin. C. De codicil.* Verùm non tam id solemnitatis causam sit, quàm majoris probationis, ut rectè censet Ant. Continus ad d. §. *fin. & probat. socius in l. fin. C. De fideicom. in §. fin. Instit. cod.* quibus locis fideicommissa & legata à testatore relicta in codicillis, etiam nullo teste adhibito, probantur per juramentum ipsius heredis gravati: quod utique minimè admittendum esset, si in codicillorum confectioe necessariò requirerentur testes. Adde, & per *iustam sententiam* intelligi perfectam, hoc est, quæ simul & heredis institutionem continet: